

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

**VZDĚLÁNÍ A EKONOMICKÝ RŮST,
V PŘÍPADĚ MONGOLSKA**

Ankhgerel Enkhbaatar

© 2019 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci “ VZDĚLÁNÍ A EKONOMICKÝ RŮST, V PŘÍPADĚ MONGOLSKA“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne .....

_____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala srdečně Ing. Pavel Kotyza, Ph.D.

VZDĚLÁNÍ A EKONOMICKÝ RŮST, V PŘÍPADĚ MONGOLSKA

Abstrakt

V bakalářské práci je zkoumán vliv vzdělání na ekonomický růst, a jejich vztah Mongolska v posledních 10 až 30 let / doba po komunismu/. Na začátku práce je vzdělání uvedeno v kontextu lidského kapitálu, jehož je důležitou složkou. Další část práce se věnuje vymezení vzdělání a představení metod jeho měření a financování. Na základě teorie, a data od UNESCO, OECD a Světové banky bude analyzován časových řad, potom porovnan vybrané indikátory, aby ověřil nějaká souvislost. A je zjištěn určitý kladný vztah mezi průměrnou mzdou a indexem lidského rozvoje, potom mezi růsty ročního HDP a indexem vzdělání.

Klíčová slova: vzdělání, lidský kapitál, ekonomický růst, hrubý domácí produkt, Mongolsko

Education and Economic Growth, in case of Mongolia

Abstract

This bachelor's thesis analyzes the influence of education on economic growth, and their relation in Mongolia last 10 to 30 years /term after communism/. At the beginning of the work, education is introduced in the context of the human capital, of which it is an important element. The following section is devoted to the system of education and its methods of assessment financing. Based on the theoretical part and data from UNESCO, OECD and World Bank will be analyzed time series methods, then compared chosen indicators to verify any connection. And there is found, that definite positive relation between the average wage and the human development index, then between annual GDP growth and the education index.

Keywords: education, human capital, economic growth, gross domestic product, Mongolia

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíl práce a metodika.....	9
3. Teoretická východiska.....	10
3.1 Lidský kapitál	10
3.1.1 Vývoj teorie lidského kapitálu	10
3.1.2 Vymezení lidského kapitálu.....	11
3.1.3 Přístup k lidskému kapitálu.....	14
3.1.4 Měření lidského kapitálu.....	15
3.2 Vzdělávání	18
3.2.1 Pojem vzdělávání	18
3.2.2 Měření vzdělávání.....	18
3.2.3 Systém vzdělávání	21
4. Praktická část.....	26
4.1 Mongolsko	26
4.2 Systém vzdělávání	27
4.3 Financování školství.....	29
4.4 Analýza	30
5. Závěr	36
6. Seznam použitých zdrojů.....	37
6.1 Tištěné zdroje:	37
6.2 Elektronické zdroje:	38

Seznam grafů

Graf 1 Lidský kapitál: náčrtek formování, složení a generované přínosy.....	12
Graf 2 Náklady a výnosy vysokoškolského vzdělání.....	13
Graf 3 Rozdělení oblastí vlivu lidského kapitálu	14
Graf 4 Výsledky studentů z vybraných zemí OECD podle příjmové gramotnosti- PISA 2006.....	20
Graf 5 Porovnání výdaje na školství ze HDP a státního rozpočtu %	29
Graf 6 Průměrná délka vzdělávání po letech, Mongolsko Norsko Česko	30
Graf 7 Vývoj míry zápisu na školách primárního vzdělávání (% čisté)	31
Graf 8 Poměr žák a učitel v primárních školách	32
Graf 9 Vývoj míry zápisu na školách terciární vzdělávání (% čisté).....	33
Graf 10 Srovnání HDP na obyvatele s mírou zapsání do terciární vzdělávání	34
Graf 11 Srovnání průměrná mzda s indexem lidského rozvoje	34

Seznam použitých zkratk

HDP: Hrubý domácí produkt

NSOM: National Statistical Office of Mongolia

OSN: Organizace spojených národů

ISCED: International Standard Classification of Education

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

UNDP: United Nations Development Programme

PIRLS: Progress in International Reading Literacy Study

TIMSS: Trends in International Mathematics and Science Study

PISA: Programme for International Student Assessment

1. Úvod

*Darujete-li člověku rybu, nakrmíte ho na jeden den,
naučíte-li ho lovit, dáte mu potravu pro celý život.*

Člověk je jako základní jednotka v naší společnosti. Lidé vyrobí, pracují, tvoří a vymyslí si třeba další technologii. Avšak nevzdělaný člověk je ztráta v lidské kapitálu daného země. Kvalita lidského kapitálu je dána především vzděláním a zdravím, přičemž vzdělání byl přiznán zásadní vliv. Tento celoživotní proces učení probíhá jak v rodinách, ve školách a na pracovištích, tak i během každodenních činností. Vzdělání jednotlivce vytvoří pozitivní efekty pro společnost. Mimo zvyšování životní úrovně díky růstu HDP, také snižuje se kriminalitu a násilnost. Dokonce podle Wayne Nafzigeru vzdělání má moc zmenšit velikost rodiny, však náš hlavní zájem je vliv na zvyšování příjmu a snížení chudobu. Studie od OSN potvrdí, že každý ročníkové školní docházky zvyšuje šanci mužů zapojit se do násilných konfliktů o 30% a zvyšuje výdělky jednotlivce až o 15%. Podle průzkumu o sociální míře návratu do investic vzdělávání ukazuje, že nejvyšší výnosy pocházejí z primárního vzdělávání, což dosáhl třeba v Africe 28,4% v roce 2015.

Mongolsko, odkud jsem já, už 30 let je stráven po komunismu. Přesto stále je definován „Nižší střední důchodní stát“ podle klasifikace Světového banky, i když máme tak velkou plochu, kulturu a obrovský přírodní zdroj. Rozhodně ekonomika se zaleží na mnoho stránky, jak třeba světové ekonomiky, technologický rozvoj, sociální a politické faktory, korupce, geografické pozice, obyvatelstva, válku atd. Jak jsem už zmíněná, věřím, že vzdělané lidé jsou začátek od všeho, tímhle je samý jako kořen rozvinutého a stabilního státu. Proto tomu, píšu bakalářskou práci o vzdělání a lidský kapitál jejich vliv na ekonomický růst.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této bakalářské práce je, určit vztah mezi vzděláním a ekonomickým růstem v případě Mongolska, a ten vztah je-li pozitivní nebo negativní.

Teoretická část bude věnován, vymezení lidský kapitál jeho vývoj, měření a mikroekonomický a makroekonomický přístup k lidskému kapitálu. Dále je dodán o vzdělání, jeho měření i klasifikace, a systém v Norsku, Rusku a Spojeném království, ta částka bude zpracována pomocí odborné literatury a informačních zdrojů, vztahujících se k lidskému kapitálu a vzdělání.

Praktická část bude analyzována časových řad pomocí trendové funkce na základní údaje od UNESCO, OECD a Světové banky, posledních 10 až 30 let (pomocí dlouhodobých údajů, může získat spolehlivější výzkum, přestože kvůli nedostatku dat, někteří údaje musela zkoumat jenom na 10 let nebo méně), potom porovnání vybrané indikátory, výdaje na vzdělávání ze HDP i státního rozpočtu, roční růst HDP %, míra gramotnosti dospělých (% lidí ve věku 15 a výše), míra zapsaní v primárním i v terciárním vzdělávání, míra primárního dokončení (% příslušné věkové skupiny), průměrná mzda, poměr žák-učitel, průměrná doba studiu, index vzdělání a index lidského rozvoje, aby ukázal souvislost mezi nimi.

3. Teoretická východiska

3.1 Lidský kapitál

V první kapitole je představen lidský kapitál. Na úvod je zmíněna vývoj teorie lidského kapitálu a jiné teorie pracující s tímto pojmem. Dále je vymezen pojem a jeho souvislosti v životě jednotlivce i celé společnosti, pak přístup k lidskému kapitálu z makroekonomického a mikroekonomického hlediska. V závěrečné podkapitole je napsán podrobně o metodách měření lidského kapitálu.

3.1.1 Vývoj teorie lidského kapitálu

Prameny teorie lidského kapitálu sahají až do 18. století a jsou spojovány s myšlenkami ekonoma Adama Smitha. Avšak větší pozornosti se této teorii dostala až ve 20. století. Chicagská škola se začala zabývat ekonomikou lidského kapitálu v souvislosti se společenskými vědami v průkopnickém výzkumu vlivu investic do lidského kapitálu na hospodářský růst a související otázky. Za zakladatele lidského kapitálu jsou považováni američtí ekonomové Theodore W. Schultz a Gary S. Becker. Poprvé využil pojem „lidský kapitál“ ekonom a sociolog Gary S. Becker. V roce 1964 publikoval svou první knihu nazvanou „Lidský kapitál“. A zde, co on se zmínil ve druhém vydání knihy v roce 1994, „V počátcích, mnozí lidé kritizovali tento pojem a základní analýzu, protože věřili, že léčit lidi jako otroky nebo stroje. Ale v dnešní době, jak se svět změnil. Název a analýza jsou nyní už přijaty“ (Becker, 1994). Po Beckeru, Theodore W. Schultz v roce 1971 publikoval „Investic do lidského kapitálu: jeho úloha vzdělávání a na výzkumu.“ Jeho hlavní myšlenka byla spojené státy americké by měly využívat své zdroje k tomu, aby pomohly vzdělávat venkovské výrobci a poskytly jim technologie a inovace, které by byly dlouhodobě stabilnější, produktivní a udržitelné.

Hospodářská síla v minulosti byla do značné míry závislá na hmotných aktivách, jako jsou pozemky, továrny a zařízení. Práce byla nezbytnou složkou, ale zvýšení hodnoty podnikání bylo způsobeno investicemi do kapitálového vybavení. Zdá se, že moderní ekonomové se shodují, že vzdělávání a zdravotní péče jsou klíčem k zlepšení lidského kapitálu a nakonec ke zvýšení ekonomických výsledků národa (Almanderaz, Leroy 2013).

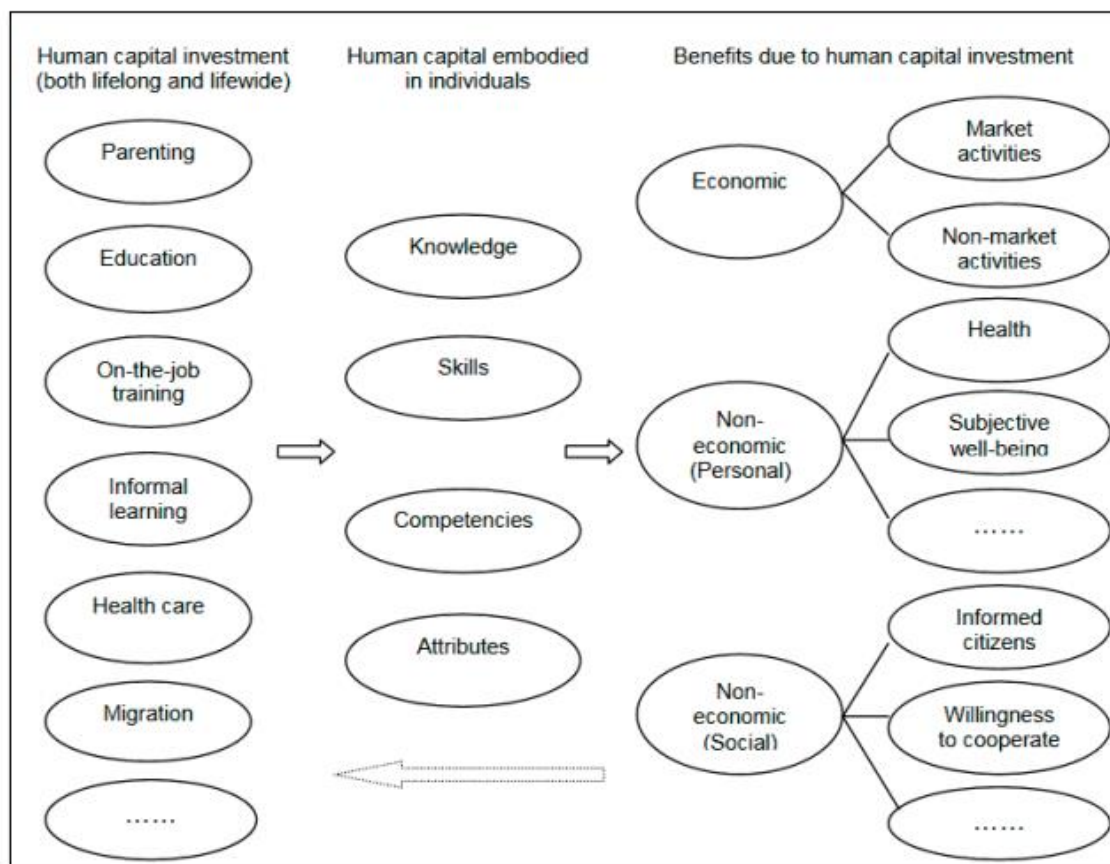
3.1.2 Vymezení lidského kapitálu

Ekonomové používají pojmu kapitál v různých souvislostech, ale běžně jsou použity jako vstup do další výroby pro vyšší zisky a výnosy v budoucnu. Může označovat ty výrobky nebo zdroje používané, přírodní, materiálové (stroje a zařízení, budovy, stavby) a lidské. Bakalářská práce se zaměří na třetí, které charakterizuje lidský kapitál, což je zásoba znalostí a dovedností ztělesněných v pracovní síle, jež jsou výsledkem vzdělání a praxe (Palan, 2002). Avšak, je zcela nový název, který je starý jen několik málo desetiletí. Dospělo se k vymezení, které vypracovala OECD: Lidský kapitál jsou znalosti, dovednosti, schopnosti a vlastnosti jedince, které usnadňují vytváření osobního, sociálního a ekonomického blaha (OECD, 2001).

Lidský činitel tvoří důležitý produkční faktor vedle kapitálu, materiálních zdrojů, techniky či půdy, ale je nefyzické ani nefinanční kapitál, protože nelze oddělit osobu od jejích znalostí, dovedností, zdraví nebo hodnoty, jak je možné přemístit /přesunout/ finanční a hmotné majetky /prostředky/, zároveň vlastníkem zůstane na místě (Becker, 1965). Tím pádem vůbec nejde koupit lidský prvek jako ostatní kapitál, spíše lidé „půjčují“ co má osobně a dostanou za použití cenu v podobě mzdy, podle toho jak má hodnotu ten člověk a co umí.

Přičemž vzdělání jako nejdůležitější složka lidského kapitálu a na něj třeba patří, celoživotního učení, ať již ve školách, firmách nebo prostřednictvím různých doplňkových odborných kurzů. Mimo těchto dostudovaných znalostí se na kvalitě hodnoty lidského kapitálu podílí vrozené nadání /talent/, ta osoba může mít významnou vlohu než ostatní na umění nebo odbornou vědu od narození. Podobně k tomu důležité je tady vlastnost osobností, cílevědomý, trpělivý, tvořivý, ohleduplný. Existuje něco, co nemůže zapomenout je rodinná výchova, je významným příspěvkem k budoucnosti z nich a většina z odborníků nazývá jako „úplně počáteční primární ústavu“. Navíc do celkové hodnoty jedince se může zahrnovat i lidská krása a přitažlivost.

Graf 1 Lidský kapitál: náčrtek formování, složení a generované přínosy

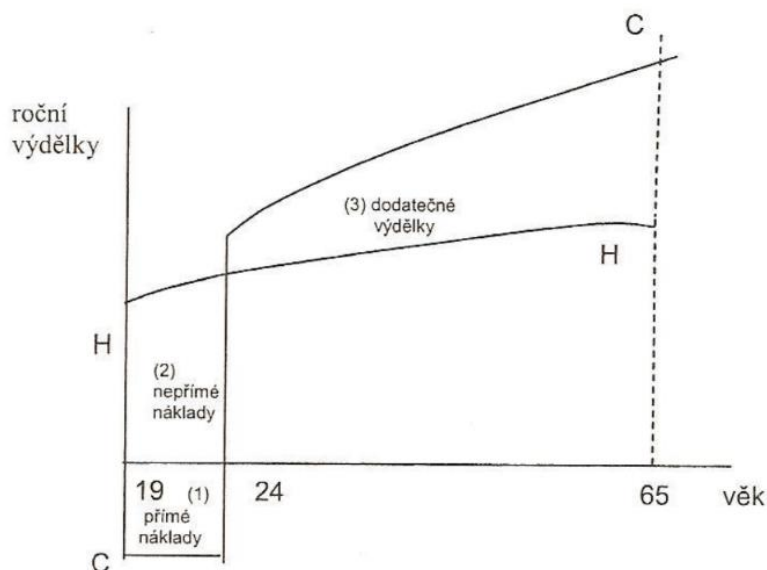
Zdroj: *Guide on Measuring Human Capital*

<https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/consultationDocs/HumanCapitalGuide.web.pdf>

Podle příručky, které je výsledkem společně výzkumu OECD a OSN, investice do lidského kapitálu jsou rodičovství, vzdělání, školení na pracovišti, neformální učení, zdravotní péče a migrace. V druhém sloupcu uvedeno lidský kapitál ztělesněné jednotlivci, znalosti, dovednosti, schopnosti a vlastnosti. Dále v třetím sloupci určeno její výnosy, z ekonomického aspektu rozdělil tržní činnosti a netržní činnosti, z osobního hlediska dali do skupiny zdraví, subjektivní blahobyt a další, dokonce ze společenského pohledu odlišili jako vzdělané občany, ochotnosti ke spolupráci a atd.

Každý kapitál požaduje na začátku investice, u lidí ta investice je vzdělání, rozdíl než ostatní kapitálové investice jsou vázány na konkrétní osobu. Podle teorie lidského kapitálu vzdělání zvyšuje kognitivní a schopnost rozpoznat a další dovednosti, což je zase zvyšuje produktivity práce. A urychlují technologicky pokrok a s technologicky omezenými zeměmi ovlivňuje získat technologické schopnosti relativně rychlým tempem (Nelson, Phelps 1966).

Graf 2 Náklady a výnosy vysokoškolského vzdělání

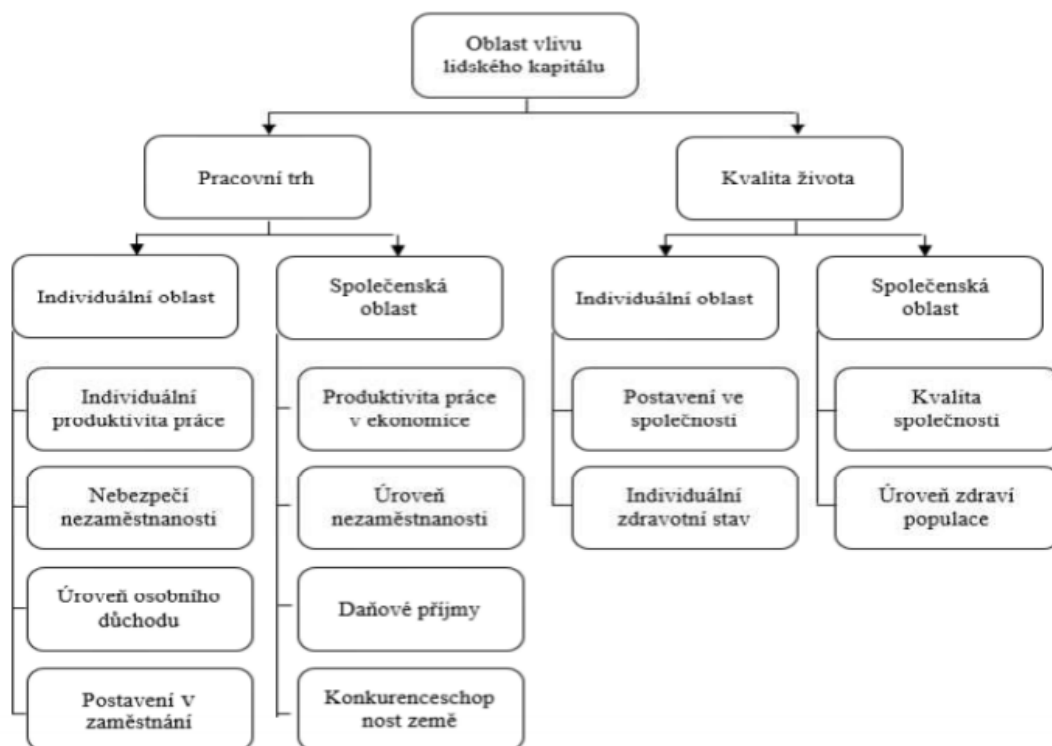
Zdroj: BROŽOVÁ, D. *Kapitoly z ekonomie trhů práce*. 2006. s. 28

V případě jednotlivce se středoškolským vzděláním se křivka výdělků HH mírně zvýší, jak rostou zkušenosti v průběhu let. Křivka roste i z důvodů zlepšování zručnosti, která v čase zvyšuje produktivitu pracovníka. Křivka CC graficky vyjadřuje druhou situaci. Osoba, která se rozhodla pokračovat ve svých 19 letech na studiu, bude muset strávit aspoň pět studentských let. Přímé náklady (1), znázorněné pod horizontální křivkou vyjadřují negativní důchod, spolu s nepřímými náklady (2), které představují ušlé výdělky, tvoří celkové náklady investice do vzdělání. V době, kdy vstupuje jedinec s vysokoškolským diplomem na trh práce, má vyšší výdělky než méně vzdělaný pracovník. Plocha (3) představuje dodatečné výdělky plynoucí po celou dobu ekonomicky aktivního života jednotlivce po absolvování vysokoškolského stupně vzdělání. Křivka CC je po získání diplomu a vstupu na trh práce také rostoucí, ovšem tempo růstu této křivky je vyšší než tempo růstu křivky HH (Brožová, 2012). Mezera mezi těmito křivkami se v průběhu let zvětšuje a ve věku 65 let vzdělaný jedinec vydělává ročně podstatně více než pracovník s nižším vzděláním. Výnos se vzdělání tak bude mít pro jednotlivce podobu vyšších ročních výdělků (Becker, 1993). Vedle uvedených soukromých užitek, resp. ztrát však hraje lidský kapitál významnou roli i v produktivitě celé společnosti. Vzdělání jednotlivce vytváří pozitivní externality, jakými jsou např. sociální výnosy. Tyto výnosy se promítají ve snížení míry kriminality a mají kladný dopad na veřejné zdraví a životního prostředí. Také se projevují v zodpovědnějším přístupu k rodičovství a ve vyšší účasti na veřejném životě. Vzdělání je tak jedním z faktorů odrážejících se v ekonomickém růstu a konkurenceschopnosti ekonomiky. Přesto měření sociálních výnosů je obtížné, neboť užitky z investic do lidského kapitálu se projeví až v delším období (Jan Mertl, 2007).

3.1.3 Přístup k lidskému kapitálu

Ekonomická věda zkoumá lidský kapitál ze dvou hlavních hledisek, a to makroekonomického a mikroekonomického. V této souvislosti se jako vhodné jeví uvést graf 2 od Mazoucha a Fischera, který velmi názorným způsobem vykresluje rozdělení oblasti vlivu lidského kapitálu (Mazouch, Fischer, 2011).

Graf 3 Rozdělení oblastí vlivu lidského kapitálu

Zdroj: Mazouch, Fischer Lidský kapitál: Měření, souvislosti, prognózy

Z mikroekonomického hlediska je pozorován proces vzdělání prostřednictvím investic do lidského kapitálu z pohledu jednotlivce nebo firmy.

Ekonomové, kteří se ve svých pracích zabývají trhem práce, rozlišují tři základní typy lidského kapitálu. Mezi ně patří lidský kapitál získaný v rodinném prostředí, formálním vzděláním a v průběhu pracovního života. Literatura zkoumající tuto problematiku považuje za hlavní efekty spojené s vyšší úrovní vzdělání především: vyšší mzdu, vyšší míru ekonomické aktivity, nižší pravděpodobnost výskytu nezaměstnanosti a vyšší prestiž (Lubor Tvrđý, 2007). Další možností je zkoumání investic do lidského kapitálu na úrovni firmy. Z pohledu podniku se jedná o jednu z variant využití peněžních prostředků. Za optimální konstelace pak dochází vedle zvýšené mzdy pracovníků také k vyšším výnosům podniku. Lidský kapitál je pro podnik aktivem a

obdobně jako u jiných forem kapitálu lze investováním zvýšit jeho hodnotu. Pro firmu je však nezbytné, aby tyto investice byly v souladu s hlavními cíli organizace, jejich budoucímu rozvoji a strategickým konceptem.

Z makroekonomického pohledu je na lidský kapitál nahlíženo jako na významný faktor, který působí na ekonomický růst země. V mnohých empirických studiích byla potvrzena pozitivní vazba lidského kapitálu na ekonomický růst. Přesto však přetrvávají otázky, které se zabývají hloubkou a vzájemností zmíněného vztahu. Jako velmi důležité se jeví zohlednění kvality lidského kapitálu. V opačném případě dochází ke zkreslení jejich vzájemného působení (Kubík, Rudolf 2013).

3.1.4 Měření lidského kapitálu

Nicméně na rozdíl lidský kapitál od fyzického kapitálu, všechny typy znalosti, dovednosti, kompetencí a atributů jsou neviditelné, a tím pádem těžké to měřit. Přesto OECD způsobil měření metody (Bong, 2009).

Konvenční měření /Conventional Measurement/

1. Metoda na základě výstupu /Output-Based Approach/

Způsob pomocí “míry zapsaných” (school enrollment rates), je vyjádřena jako podíl zapsaných studentů do určité úrovně vzdělávání z celkového počtu osob spadajících do odpovídající věkové kategorie. Tato veličina je ale pro vyjádření zásoby lidského kapitálu nevhodná, neboť více než její nárůst vyjadřuje míru návratnosti z investic do lidského kapitálu (Benhabib, 1991).

2. Metoda na základě nákladů /Cost-Based Approach/

Vychází z měření zásoby lidského kapitálu prostřednictvím součtu nákladů investovaných do jednoho lidského kapitálu. Pro výpočet investovaných nákladů použil Kendrick (1976) jednotlivce investiční náklady vzhledem k odpisům a Jorgenson & Fraumeni (1989) představují diskontované příjmy v budoucnu. Tento přístup však vychází z nepřímého měření zásob lidského kapitálu. Je tedy obtížné přesně klasifikovat hranici mezi investicí a spotřebou z hlediska nákladů.

3. Metoda na základě příjmu /Income-Based Approach/

Tento přístup je založen na výnosech, které jedinec získává výnos z trhu práce v rámci investic do vzdělávání. Mulligan & Sala, Martin (1995) definuje, že souhrn lidského kapitálu je součtem kvalitativního přizpůsobení pracovní síly každého jednotlivého, a představuje zásobu lidského kapitálu s využitím individuálního příjmu. Ale člověk-nesouvisející faktory mohou více ovlivnit příjmy jednotlivce. V tomto smyslu tento přístup jen zřídka představuje kompletní měření lidského kapitálu.

Měření lidský kapitál v poslední době

Hansson (2008) představil, že OECD měření lidského kapitálu je úzce spojeno s mezinárodními srovnávacími statistikami s ohledem na investici do lidského kapitálu, nastavení kvality a výsledky vzdělávání.

Faktory

1. Investice do lidského kapitálu: zaměřená na současnou úroveň investic do lidského kapitálu v rámci státní hranice.

1-1. Kvalifikaci na vysoké úrovni

1-1-1. Růst kvalifikací na vysoké škole

1-1-2. Růst úrovně dosažení v různých oblastech

1-2. Míra absolvování a zápisu

1-2-1. Trend v absolvování na univerzitní úrovni

1-2-2. Příspěvek zahraničních studentů k výstupu absolventů vysokých škol

1-2-3. Vstupní míry do vzdělání terciárního typu A.

1-2-4. Vstupní míry na terciární vzdělávání srovnán populace s odchodem bez ukončení terciárního vzdělávání

1-3. Čas investování do vzdělávání

1-3-1. Instrukční doba za rok

1-3-2. Počet hodin týdně strávených na samostatné studium nebo domácí úkoly

1-4. Investice do vzdělávání

1-4-1. Výdaje na jednoho studenta na jiné úrovni vzdělávání

1-4-2. Procento HDP vynaložených na vzdělávací instituce

1-4-3. Soukromé a veřejné výdaje

1-4-4. Veřejné dotace na vzdělávání pro domácnosti

- 1-4-5. Výdaje na hlavní služby, pomocné služby a výzkum a vývoj
- 1-4-6. Změna počtu studentů, výdajů, demografických prognóz apod.
- 2. Upravení kvality investic do lidského kapitálu: zaměřuje na to, jak je kvalita této investice je řízena a přizpůsobena pomocí mezinárodního srovnání akademického úspěchu.
  - 2-1. Hodnocení PISA
  - 2-2. PUIAAC (Program pro mezinárodní hodnocení kompetencí pro dospělé)
- 3. Výsledky vzdělávání: představuje, jak je výsledkem investic do vzdělávání provádí po vyšší než středoškolské vzdělání.
  - 3-1. Sladění vzdělání s povoláním
  - 3-2. Výsledky trhu práce podle věku, pohlaví a vzdělání
  - 3-3. Míra návratu ke vzdělání

Existuje Index lidského kapitálu (HCI) od Světové banky, jeho komponenty jsou 1. pravděpodobnost přežití do věku 5 let, očekávané let školy, harmonizované výsledky testů, školní rok přizpůsobená vzdělání, podíl dětí mladších 5 let není zastaven a míra přežití dospělých (World Bank, 2018). Dalším indexem z Rozvojového programu OSN je index lidského rozvoje a jeho složkami jsou očekávaná délka života při narození, předpokládaná délka školní docházky, průměrná délka školní docházky, hrubý národní důchod (HND) na obyvatele (UNDP, 2018). Ono sleduje a kvantifikuje, jak země rozvíjejí a nasazují své pracující lidi.

3.2 Vzdělávání

Druhá velká kapitola se zabývá vzděláním jako nejdůležitější složkou lidského kapitálu. V jejím úvodu je stručně definován pojem vzdělávání, následně jsou uvedeny možnosti měření lidského kapitálu v mezinárodních podmínkách. V třetí podkapitole je popsána klasifikace vzdělávání podle UNESCO.

3.2.1 Pojem vzdělávání

Vzdělávání je významným procesem, za jehož cíle lze považovat hlavně rozvoj osobnosti člověka, získání všeobecného nebo odborného vzdělání, poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic a v neposlední řadě i pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu ruku v ruce s principem rovnosti žen a mužů ve společnosti. Výsledkem tohoto procesu je vzdělání, a může být definováno jako proces celoživotního učení, ve kterém dochází k uvědomělému a cílevědomému zprostředkování a aktivnímu utváření a osvojování vědomostí, dovedností a lidských zkušeností, taktéž utváření morálních rysů a osobních zájmů (Palán, 2002). Lze je rozdělit dle základního členění na formální, neformální a informální. Formální vzdělávání se vztahuje k vzdělávacímu systému zahrnujícímu všechny typy škol poskytujících předškolní vzdělávání až po terciární vzdělávání. Neformální vzdělávání může definovat jako proces, při kterém dochází k rozvoji znalostí, schopností i dovedností vzdělávané osoby mimo rámec formálního vzdělávacího procesu. Informální vzdělávání je taktéž procesem získávání vědomostí a osvojování dovedností. Na rozdíl od formálního a neformálního není organizováno systematicky a je institucionálně nekoordinované.

Vzdělání je investice, která je motorem ekonomického růstu a zvyšování produktivity práce, investice, která přispívá k rozvoji osobnosti i celé společnosti a která redukuje sociální nerovnosti (Pichaničová, 2015). Největší podíl na kvalitu lidského kapitálu má vzdělávání.

3.2.2 Měření vzdělávání

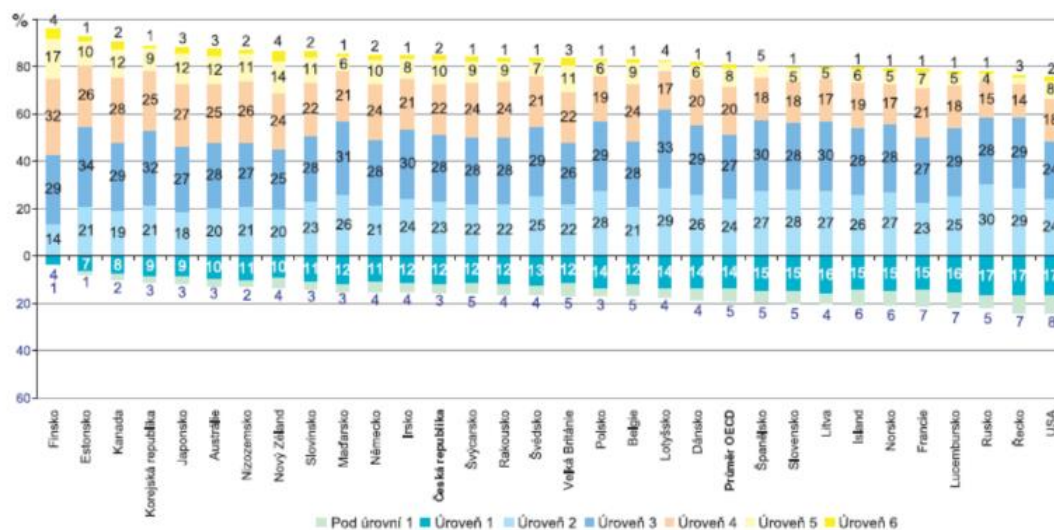
V následující podkapitole jsou představeny dva přístupy k měření vzdělávání a to kvalitativní a kvantitativní metoda. Obě metody přináší informace o vzdělávání, každá však jiným způsobem. Měření konkrétních veličin se uskutečňuje prostřednictvím indikátorů, jejichž hodnocením se zabývají vybrané mezinárodní organizace. Indikátory se mezi sebou liší podle organizace, která je formuje.

Téměř všechny státy mají odlišnou úroveň a systém vzdělávání. Z důvodu diferenciací mezi jednotlivými státy vyvstává potřeba vyjádřit vzdělávání pro účely mezinárodního srovnávání. Takové srovnávání může být založeno na formulaci kvantitativní nebo kvalitativní metodou. Zjednodušeně lze říci, že kvantitativní metody pracují především s čísly, když při vyjadřování problému kvalitativní metodou se používají hlavně slova. Indikátory měřící kvantitu se týkají rozsahu a objemu měřených veličin. Zatímco vyjádření kvality představuje mnohem komplexnější soubor. Oba přístupy používají různé světové organizace pro sestavení jednotlivých indikátorů.

Měření kvality a kvantity vzdělávání se na mezinárodní úrovni zabývá např. Organisation for Economic Co-operation and Development (dále OECD), která každý rok uveřejňuje zprávu pod jménem „Education at Glance“. V ní je stanoveno kolem 26 indikátorů vzdělávání, například dosažené vzdělání dospělých, jeho vztah s příjmy, celkové veřejné výdaje na vzdělávání, typický věk absolventů podle úrovně vzdělání. Mezi těmito indikátory jsou kvalitativní ukazatele, vypovídající o vlastnostech, fungování a produktech vzdělávacích systémů. Tyto ukazatele jsou sbírány z primárních dat národních statistik jednotlivých států, pokud možno v ročních časových intervalech. Hodnotí se například kvalita vyučovacího procesu, studijního výkonu studenta, instituce, učitelského sboru.

Kromě uvedené zprávy každé tři roky OECD hodnotí výsledky programu The Programme for International Student Assessment (dále PISA), který měří a porovnává matematické, čtenářské, přírodovědecké kompetence a schopnosti 15letých žáků. Měření se zakládá na myšlence, že nejefektivnější je srovnávat znalosti a dovednosti ve stejné věkové kategorii. Kromě výkonů žáků přiložený dotazník zjišťuje i další údaje týkající se školního a rodinného prostředí, které budou použity k objasnění dosažených výsledků jednotlivých národností v PISA. Hlavním cílem je dát zpětnou vazbu na kvalitu a úroveň vzdělávacího systému v dané zemi tvůrcům školské politiky. Programu se kromě členských zemí OECD účastní i jiné země, které projeví zájem se zapojit. První měření bylo provedeno v roce 2000 a probíhá každé tři roky.

Graf 4 Výsledky studentů z vybraných zemí OECD podle přípočetní gramotnosti- PISA 2006

Zdroj: Pramen: PALEČKOVÁ, J. a kol. Hlavní zjištění výzkumu PISA, str. 5

Poslední zpracované výsledky jsou z roku 2006, kdy byla v širším kontextu zkoumána orientace žáků v přírodních vědách. Úroveň znalostí a dovedností je roztríděna do sedmi skupin. Podle prokázaných znalostí a dovedností je žák zařazen do určité skupiny. V grafu č. 2 lze vidět procentní podíly úrovní kompetencí a znalostí dosažených žáky zúčastněných států. Nejnížší dvě úrovně jsou vyjádřeny na záporné ose Y. Nejlepšího výsledku dosáhli finští žáci, kteří opakovaně obsazují v tomto srovnávání první místa.

Na podobném principu srovnávání znalostí staví hodnocení Progress in International Reading Literacy Study (dále PIRLS), které zjišťuje čtenářskou gramotnost žáků ve čtvrtém ročníku primárního vzdělávání. Program k určování výkonu na poli matematickém a přírodovědném se nazývá The Trends in International Mathematics and Science Study (dále TIMSS) a předkládá se žákům čtvrtého a osmého ročníku primárního vzdělávání. Tyto průzkumy provádí americká Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků ve vzdělávání, přičemž počty účastnických zemí se s každým ročníkem zvyšují.

Další možností porovnávání vzdělání mezi zeměmi přináší světová ročenka konkurenceschopnosti, která je každoročně sestavována IMD obchodní školou ve Švýcarsku. Zde je posuzováno vzdělávání jako kritérium infrastruktury. Vzdělání, především jeho kvalita, je klíčová při udržení konkurenceschopnosti pracovní síly dané země. V rámci ročenky byly v roce 2009 uváděny hodnoty z 57 zemí participujících na světových trzích.

Kvalitu lidských zdrojů představuje i počítačová gramotnost a znalost práce s internetem, přičemž i tyto kategorie jsou měřeny.

Mezi organizace zabývající se kromě jiného i sběrem kvantitativních dat z oblasti vzdělávání patří vedle zmíněné OECD i Světová banka. Ta shromažďuje indikátory vstupů a výstupů ze vzdělávání, účast na vzdělávání a jeho efektivitu pro 185 zemí.

V této práci je použit datu od UNESCO, OECD, UNDP, Světové banky a Mongolského statistického úřadu. Organizace UNESCO sbírá data z oblasti vzdělávání a gramotnosti. Databáze UNESCO z těchto oblastí jsou komplexnější než jiné části organizace OSN. Ročního sběru dat se účastní více jak dvě stě členských zemí, které poskytují organizaci různé informace: od míry zápisu na školách primárního vzdělávání po úroveň absolventů terciárního vzdělávání. Kromě údajů o vzdělanostních úrovních, obsahuje databáze UNESCO také širokou škálu témat: například rovnost pohlaví, demografické a sociálně-ekonomické informace, financování školství. Její zpracovaná data používá třeba Světovou banku, je srozumitelnější a nenáročná.

UNESCO vytvořila v roce 1970 mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání (International Standard Classification of Education – dále ISCED), nejnovější verze je uveřejněna v roce 2011. Jedná se o vhodný nástroj k práci se vzdělávacími statistikami v národním i mezinárodním měřítku a v různých časových obdobích. ISCED se zaměřuje především na dvě třídící hlediska: na úroveň vzdělávání a na obor vzdělávání. Klasifikace byla jednou aktualizována a pracují s ní mezinárodní organizace jako OECD, EUROSTAT a jiné.

3.2.3 Systém vzdělávání

Veřejné školství je všeobecně dostupné na světě, ale nějak v každé zemi mají různé vzdělávací a školící systémy. Proto uvedu několika z nich pak bude zaveden klasifikace vzdělání ISCED z UNESCO institutem pro statistické účely.

Školství v Norsku: Norsko je země, která je na prvním místě podle indexu lidského rozvoje a index inkluzivních ekonomik, již v dlouhodobě po celém světě. Přestože, úroveň vzdělání této země je mnohem méně složitá a doučování není těžké pro studenti než ostatní vedoucí země, jako Anglie, USA, Nizozemsko a další. Má nejméně příjmovou nerovnost na světě a pomáhá

kombinací politik podporujících vzdělávání a inovace (Corrigan, 2017). Proto bude o tom zkoumán podrobnější. Školský systém Norska je rozdělen do 3 úrovní:

1. Základní škola (Barneskole 1-7 třída, věk 6-13 let)

V prvním roce základní školy se žáci učí ve formě hry, učí se základům sociálního chování, abecedě, základům sčítání a odčítání a základům angličtiny. Ve 2. třídě se seznamují s matematikou, angličtinou, norštinou, náboženstvím, vědou, estetikou a tělesnou výchovou. V 5. třídě je výuka doplněna zeměpisem, dějepisem a sociálními vědami. V této úrovni není stanoveno známkování, nicméně učitel píše často hodnocení – analýzu žáka a testy jsou dávány domů k nahlédnutí rodičům.

2. Nižší střední škola (Ungdomsskole 8-10 třída, věk 13 – 16 let)

Podle reformu v 2006, když student začne navštěvovat tuto školu, začíná dostávat známky poprvé. Ty rozhodují o přijetí na vysokou školu. V roce 2009 se norské patnáctileté děti lépe podařilo v programu OECD pro mezinárodní hodnocení studentů lépe než ostatní skandinávské země, přičemž od roku 2006 došlo k výraznému zlepšení.

3. Vyšší střední škola (Videregående skole VG1-VG2 třída, věk 16-19)

Potom vyššího vzdělání rozdělí na 3 částky (A new deal of Norwegian Higher Education, 1990):

1. Univerzity - které se zaměřují na všeobecné předměty (umění, humanitní vědy, přírodní vědy) a nabízí absolventům titul bakalář (3 roky studia), master (5 let studia) a PhD (8 let studia). University dále řídí množství profesionálních oborů včetně práv, lékařství, farmacie nebo psychologie. Tyto fakulty jsou ale oddělené a jen velmi úzce s univerzitou spolu pracují.
2. University colleges – (Hogskole) – tyto fakulty nabízí výběr ze široké nabídky vzdělání včetně stupně bakalář, inženýrského titulu, profesionální odbornost pro učitele nebo zdravotní sestry. Hodnotící systém je zde stejný jako na univerzitě.
3. Soukromé školy, které se zaměřují na specializaci v populárních oborech s omezenou kapacitou ve státních školách jako je např. Obchodní management, marketing nebo krásné či užité umění. Tyto školy tvoří jen malý zlomek z celkového počtu škol. Počet studentů navštěvujících soukromé školy je 10% na vyšším vzdělání, ve srovnání se 4% v nižším středním a 1,5% v základním školství.

Školství v Rusku: V Ruské Federaci jsou realizovány vzdělávací programy, které jsou rozděleny na (Федерации, 2015):

- všeobecně-vzdělávací (základní a doplňkové)
- odborné (základní a doplňkové)

K všeobecně-vzdělávacím programům patří:

- předškolní vzdělání;
- začáteční všeobecné vzdělání;
- základní všeobecné vzdělání;
- střední (kompletní) všeobecné vzdělání.

K základním profesionálním programům patří:

- počáteční odborné vzdělání
- střední odborné vzdělání
- vyšší odborné vzdělání (bakalářské studijní programy, magisterské studijní programy a vzdělávací program specialista).
- odborné vzdělání po ukončení vysoké školy

Školství ve Spojeném království: Ve všech britských zemích existuje 5 stupňů vzdělávání: školka „early years education“, obecný stupeň „primary education“, druhý stupeň „secondary education“, pokračovací (tj. střední) školy „Further Education“ (FE) a vysoké školství „Higher Education“ (HE). (Věra Ježková, 2010)

Pokračovací školy jsou nepovinné, poskytují střední stupeň vzdělání a skládá se z dvouletého kurzu "mírně pokročilého" se zkouškou „Advanced Subsidiary“ (AS) a následně rovněž dvouletého "pokročilého" se zkouškou „Advanced Level“ (A2). Absolventi tak získávají souhrnný diplom odpovídající maturitě. Pátý stupeň, vysoké školství znamená studium nad rámec maturity, zpravidla na univerzitách a jiných vysokých školách.

Mezinárodní standart klasifikace ISCED (UNESCO, 2011): ISCED 2011 (úroveň vzdělání) byl zaveden ve všech shromážděných údajů v EU od roku 2014. S ISCED 2011 vzdělávacích programů kvalifikace mohou být kódovány až na úroveň 3 číslice. ISCED 2011 vzal v úvahu změny ve vzdělávacích systémech došlo v posledních deseti letech, týkající se hlavně Boloňského procesu v terciárním vzdělávání¹.

Úroveň	Označení	Odpovídající úroveň ve školství ČR
0	Vzdělávání v raném <u>dětství</u>	Navržen s holistickým přístupem k podpoře ranního kognitivního, tělesného, sociálního a emocionálního vývoje dětí a zavádění malých dětí do organizované výuky mimo rodinný kontext. Většinou odpovídá na mateřské školy.
1	<u>Primární vzdělávání</u>	Navržen tak, aby poskytnout studentům základní dovednosti ve čtení, psaní a matematiky (tj čtenářské a matematické gramotnosti) a vytvořit pevný základ pro učení a porozumění hlavní oblasti znalostí, osobního a sociálního rozvoje, v rámci přípravy na nižším sekundárním vzdělávání.
2	Nižší <u>sekundární vzdělávání</u>	Je navržena tak, aby vycházela z výsledků učení z úrovně ISCED 1. Cílem je obvykle položit základy celoživotního učení a lidského rozvoje, na jejichž základě pak vzdělávací systémy mohou dále rozšiřovat na další vzdělávací příležitosti.
3	Vyšší sekundární vzdělávání	Určeno k ukončení středního vzdělání při přípravě na terciární vzdělávání nebo k poskytnutí dovedností týkajících se zaměstnání nebo obou.
4	Postsekundární neterciární vzdělávání	Poskytuje vzdělávací zkušenosti založené na středním vzdělávání, přípravě na vstup na trh práce a také na terciární vzdělávání. Zaměřuje se na individuální získání znalostí, dovedností a kompetencí, které jsou nižší než úroveň složitosti charakteristické pro terciární vzdělávání.
5	Krátký cyklus <u>terciárního vzdělávání</u>	Jsou prakticky založené, odborně specifické a připravují studenty na vstup na trh práce. Tyto programy však mohou také poskytnout cestu k dalším terciárním vzdělávacím programům.
6	Bakalářská nebo jí odpovídající úroveň	Programy na této úrovni jsou teoreticky založené, ale mohou zahrnovat praktické komponenty a jsou informovány nejmodernějším výzkumem a / nebo nejlepší odbornou praxí. Oni jsou tradičně nabízeni univerzitami a rovnocennými terciárními vzdělávacími institucemi.

¹ Boloňský proces je dohoda 47 evropských i mimoevropských států, které chtějí zvýšit dostupnost, přitažlivost a kvalitu vysokoškolského vzdělávání a vytvořit Evropskou oblast vysokoškolského vzdělávání (EHEA). Jedním z dílčích cílů je podpořit mezinárodní mobilitu studentů a učitelů a zavést srovnatelné vysokoškolské tituly, aby se podpořilo vzájemné uznávání dosaženého vzdělání a tím i zaměstnatelnost absolventů.

7	Magisterská nebo jí odpovídající úroveň	Pro dosažení vzdělání, uznané středně pokročilá kvalifikace úspěšného dokončení fází programů, které jsou nedostatečné pro dokončení úrovně ISCED 6, klasifikovány na úrovni ISCED 5.
8	Doktorská nebo jí odpovídající úroveň	Navrženy především proto, aby vedly k pokročilé výzkumné kvalifikaci. Programy na úrovni ISCED jsou věnovány pokročilému studiu a původnímu výzkumu a jsou nabízeny pouze institucemi terciárního vzdělávání zaměřenými na výzkum, jako jsou univerzity. Doktorské programy existují jak v akademické, tak v odborné sféře.
9	Vzdělávání jinde neuvedené	

4. Praktická část

Na úvod je o Mongolsku, a jeho ekonomický stav. Dále je popsán systém vzdělávání v Mongolsku a financování školství. V závěrečné podkapitole je analyzován vzdělání a jeho souvislost s ekonomickým růstem vybranými indikátory.

4.1 Mongolsko

Je vnitrozemský stát ve střední Asii, hraničící na severu s Ruskem (3 000 km) a na jihu s Čínskou lidovou republikou (4 760 km). Země zaujímá plochu 1 566 500 km² (dvacetkrát více než ČR, a téměř velké jako Aljaška), ale vzhledem ke svým pouze 3,05 milionům obyvatel patří Mongolsko mezi státy s nejnižší hustotou zalidnění. Údaje OSN v roce 2018 očekávaná délka života je 68,5 let, tempo růstu populace je 2% a medián věku 28 let, proto mladá populace tvoří 27% celkového počtu obyvatel. O pracovní síle má 1 164 000 lidí a tvoří 38,4% celkové populace. V roce 1921 byla míra gramotnosti pouze 2%, pak v roce 1970 se zvýšila na 87% a v loňském roce /2018/ dosáhla až na 98,5%.

Ekonomika Mongolska se v současné době rychle rozvíjí. Skladba hrubého domácího produktu (HDP) je ovšem ještě ovlivněna tradičním velkým významem kočovného pastevectví pro značnou část obyvatelstva, zároveň posledních 10 let těžební průmysl se rychle rozvíjí a významně ovlivňuje mongolskou ekonomii. Zemědělství včetně pastevectví mělo v roce 2016 podíl 10,3 % na HDP, průmysl však již vytvářel 32,6 % a služby včetně státní administrativy, školství a kultury 51,6 %. HDP v paritě kupní síly byl v roce 2017 na 34,4 bilion dolarů, 11 170 dolarů na jednoho obyvatele.

Obyvatel, které pod hranicí chudoby / lidé žijící pod 1,90 dolaru denně/ se nachází kolem 0,5%. Lidé, které žijí pod 5,50 dolaru denně, tvoří až 30,6% na celkové obyvatele v roce 2017, z toho 40,1% bylo děti mezi od 0 do 18 let. Míra nezaměstnanosti je relativně vysoká, v roce 2017 se pohybovala kolem 8,8 %, z toho muži vytvořil 67%. O mzdách, medián mzda byla 5811kč² a průměrná mzda byla 8203kč.

Podíl přímých zahraničních investic a oficiální rozvojové pomoci do státního rozpočtu zvýšil od roku 2015 do 2017 o 54,1%, což je od 11,7% do 65,8% (NSOM, 2017).

---

² 1 MNT (mongolský tugrik) = 0.008685 CZK (česká koruna) ve dne 13. 3. 2019
Zdroj: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/prevodnik-men/MNT-CZK/>

4.2 Systém vzdělávání

Mateřské školy - Цэцэрлэг: není povinné, je zajištěno pro děti od tří do šesti let. Podle školního zákona děti mohou navštěvovat mateřské školy od tří let. V současnosti však není v mateřských školách dostatečný počet míst a mateřskou školu navštěvuje jenom 20 % dětí ve věku tří až šesti let. Pouze 15% z pastevců děti chodí do školky, kvůli tomu školky jsou moc daleko nebo pastevců nezná význam mateřské školy. Ale většina z nich vyučuje doma. Na konci každé školy procházejí studenti společnými veřejnými zkouškami. Rozhoduje žák pokračovat další na úrovni školy, nebo ne.

Základní škola - Бага сургууль: je čtyřleté a povinné pro děti od šesti do devátí let. Povinné je čtyřleté navštěvování základní a nižší střední školy. Základním cílem je naučit děti mluvit a psát jejich mateřským jazykem, rozvíjet základní numerické dovednosti a elementární pochopení sociálních, přírodních a humánních věd. Míra zapsání do primárního vzdělání bylo v roce 2017 97,8% a jeho míra dokončení bylo 93%.

Ve venkovských oblastech školy jsou pouze v centru obce nebo kraje, většina studentů musela by přijíždět do školy koněm půl hodinu, v případě 2 hodiny kvůli vzdálenosti. Pastýři jsou zaneprázdněni a děti jsou předpokládány pomáhat rodičům již od velmi mladého věku. Z tohoto důvodu student pasáka někdy opouští školu. Pro děti s takovými problémy, od loňského roku začali základní i střední učitelé ve venkovských oblastech chodit do domu studenta po dohodě s rodiči. Anebo rodiče pošle děti na školní koleje, ať nemusela jezdit do školy a zpátky domů.

Střední škola - Дунд болон ахлах сургууль: trvá také 4 až 8 let (od 10 do 17 let), je na základní vzdělání a dále rozvíjet vědomosti žáků v oblastech jako sociální, přírodní a humanitní vědy. Na této úrovni jsou žáci povzbuzováni k využívání svých dovedností v praktickém životě. Míra zapsání do středního vzdělání bylo 86,8% v roce 2017.

Večerní a korespondenční škola – Оройн эсвэл Эчнээ сургууль: Tato škola pro starší lidi, kteří neměli příležitost studovat nebo nemohli chodit na denní školu, když byli mladší. Výukový program závisí na úrovni a zájmu této osoby, ale většina lidí sem přijde, aby se naučila číst a základní matematiku. Podle mongolského statistického úřadu v roce 2017 patřil tady celkem 500 studentů (NSOM³, 2017).

---

³ NSOM – National Statistics Office of Mongolia / Mongolský statistický úřad

Всогошколскэ вэдэлэвэни - Их сургууль: Studenti mohou pokračovat studiu na bakalářské (4 roky) potom na magisterské (2 roky) a na doktorské titul (4 let). Od roku 1990 se odvětví vysokoškolského vzdělávání rychle rozvíjelo především díky novým hráčům ze soukromého sektoru na trhu. Od akademického roku 2017-2018 existuje 165 vysokoškolských institucí, z toho 48 státních a 117 soukromých institucí a 6 zahraničních institucí a 74% všech vysokých škol se sídlem v hlavním městě a pouze 49% je akreditováno. Na vysokých školách je 142 411 studentů, z nichž 48 552 studentů studuje v soukromých institucích. Kvůli nízké kvalitě přijímací zkoušky studenti snadněji dostávají soukromé university. Všechny univerzity jsou placeny, v roce 2017 poplatek z veřejných vysokých škol byl v průměru 2 034 100 tugrik, což v českých korunách 17 665 Kč⁴ a soukromá vysoká škola stála 19 020 Kč (NSOM, 2017). Jak již je zmíněno medián mzda v Mongolsku je 5811kč, tím pádem univerzitní poplatek je relativně drahá.

Ženy v poslední 10 let pořád tvoří více než 65% vysokoškolských studentů, i když poměr mezi pohlaví je relativně 50 a 50% absolventů všeobecné vzdělávací školy.⁵ Nedávná zpráva o lidském rozvoji (HDR) ukázala, že 80% lékařů, 70% právníků a 73% učitelů v Mongolsku jsou ženy. Existují určité průzkumy o tom, proč jsou ženy v dnešní Mongolsku v hlavní roli. Mongolské ženy historické měly daleko více svobody a moci než ženy v jiných patriarchálních kulturách takový jako Persie a Čína. Rodiče milují stejně obě pohlavní děti, ale starají se spíše o dívky a posílají je na univerzitu, protože pro ženy těžké získat práci bez vysokoškolského vzdělání, zatímco muži mohou pracovat jako dělníci nebo řidiči v těžební společnosti bez vysokoškolského vzdělání. Ve venkovských oblastech obvykle manželky pracují v centru provincie a manželé jsou pastevci. I když žena má vyšší vzdělání než muži, stále existuje v Mongolsku rozdíl v odměňování žen a mužů, podle poslední statistiku ženy dostávají mzdu méně než muži o 16,5% (NSOM, 2017). Většina asijských a afrických zemí mají takovou tendenci, jako ženy vydělávají málo, třeba v Jižní Koreji ten procent je 34,6%, a v Japonsku 24,5% (OECD, 2018).

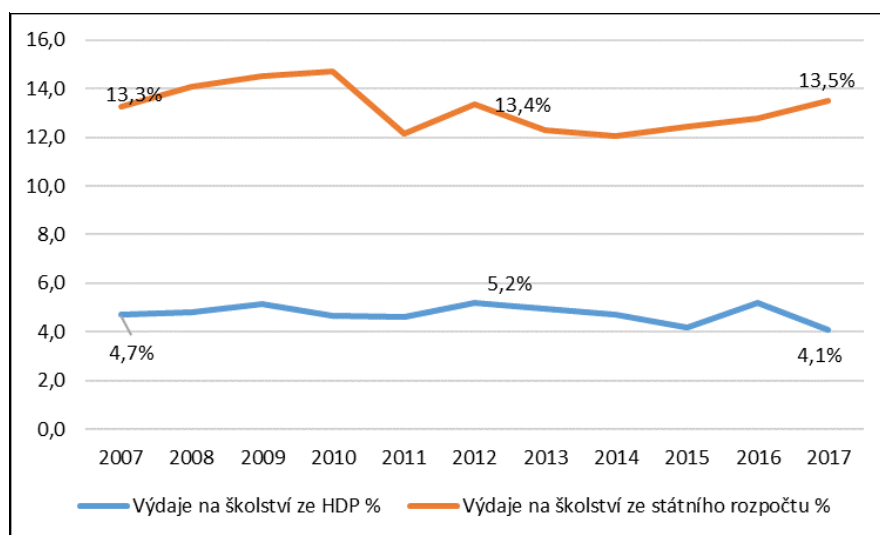
⁴ 1 MNT (mongolský tugrik) = 0.008685 CZK (česká koruna)

⁵ V Mongolsku jmenujeme mateřskou školu, základní školu a střední školu do hromadně „Všeobecné vzdělávací školy“/ General educational schools- Ерөнхий боловсролийн сургууль/.

4.3 Financování školství

Kvalita vzdělávání závisí převážně na výši financování. Centrální autoritou mongolského vzdělávacího systému je ministerstvo školství, kultury a vědy, které spravuje skoro všechny veřejně financované vzdělávací instituce. Všechny všeobecné vzdělávací školy jsou státním majetkem a jsou financovány státním rozpočtem. V poslední době instituce poskytující vyšší vzdělání bakalářského typu, jež jsou subvencovány svými majiteli a školným. Mezinárodní finanční asistence, která podporuje regionální rozvoj vzdělávání, je primárně poskytována Asijskou rozvojovou bankou, dánskou vládou a UNICEF. Oba výdaje na školství ze HDP a státního rozpočtu jsou neustálé, výdaje na školství ze HDP pohybuje od 13,3% až 13,5% a výdaje ze státního rozpočtu kolísá mezi 4% a 5,3%.

Graf 5 Porovnání výdaje na školství ze HDP a státního rozpočtu %

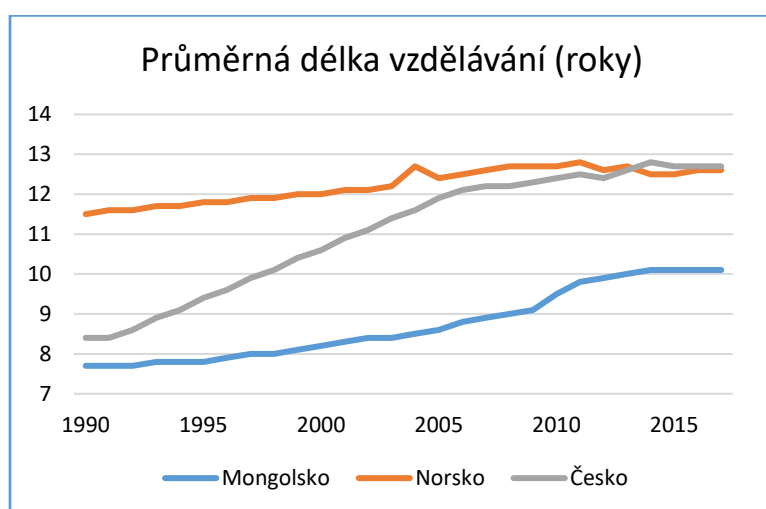
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světového banky

4.4 Analýza

Znalostní úroveň je měřena průměrnými roky vzdělání mezi dospělými, konvertován od úrovní dosaženého vzdělání použitím oficiálních trvání každé úrovní, který lidé během věku 25 let obdrželi v životě (UNDP, 2018). Průměrná délka vzdělávání je jeden z hlavních složka index vzdělání

Na grafu 6 je porovnán Norsko, Mongolsko a Česko. Od roku 1990, průměrný ročník školní docházky vzrostl v Mongolsku o 2,4 roku až na 10 let. Mezitím Norsko a Česko, průměr je 12,6 let. Od roku 2010 Mongolsko změnilo všeobecné vzdělávací školy od 10 letní na 12 letní. To znamená většina z dnešního 25 starých let lidí absolvovali desetiletí systém.

Graf 6 Průměrná délka vzdělávání po letech, Mongolsko Norsko Česko

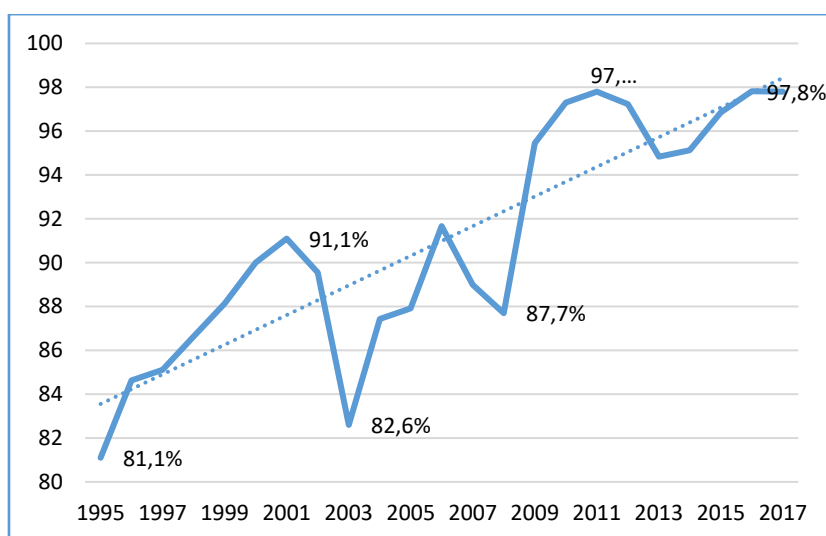

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím data z databázi UNDP

Na grafu 7 je vývoj míry zápisu na školách primárního vzdělávání. Vrchol míry dosahoval 97,8% čistého v roce 2011 a nejnižší míra byla v roce 1995 jenom 81%. V důsledku komunismu si Mongolové uvědomili důležitost vzdělání, většina z nich měl zájem a začal posílat děti do školy. Ale po komunismu, v období 1990-1995 (míra zapsaní do primární školy je nejnižší obdoba) byl těžký čas, byli jsme zvyklí na to, že vše bylo v plánované ekonomice a dostává příkazy z Moskvy, kolik studentů studuje jako doktor, či dítě odjezdí do ciziny v komunistu, kolik tun maso musí být vyrobeno. Nikdo nebyl studován kapitálovou ekonomiku, a měl chudé informace, jak funguje kapitalistická země (UNICEF, 2014). Lidé byli chudí (inflace byl 319% v roce 1993) a zoufalí, někteří z nich opustili své děti v rohu ulice nebo v sirotčinci (Contracampo, 2001).

Úlohou primárního vzdělávání je zajistit široký rozvoj žáků. To znamená zajistit, aby všichni žáci byli schopni rozvíjet své kognitivní, sociální, emocionální, kulturní a fyzické dovednosti podle svých nejlepších schopností a připravovali je na další školní kariéru a život. Tyto děti, jak jsou nechané v ulicích nemohli získat správně primární vzdělání. A nejdůležitějším faktorem, pokud jde o předvídaní budoucí úrovně vzdělání dítěte, je vzdělávání rodičů. Mladší člověk je mnohem pravděpodobnější, že bude studovat určitý titul, pokud jeden nebo oba jejich rodiče mají (Gray, 2017).

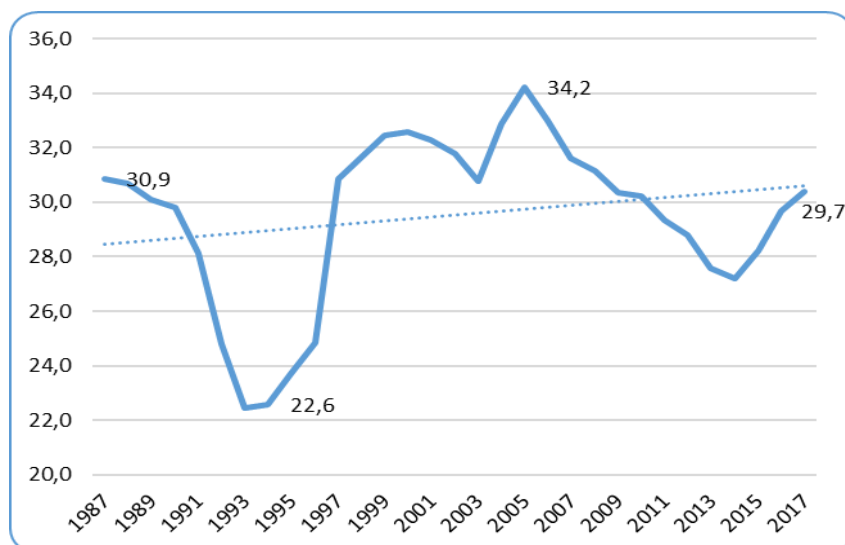
Graf 7 Vývoj míry zápisu na školách primárního vzdělávání (% čisté)

Zdroj: vlastní zpracování s použitím data z databázi OSN

Na grafu 8 je zobrazen poměr žák-učitel na základní škole. Kvůli výpadku žáků ze školy a dalším účinkem od 1993 do 1996, poměr byl nejniž, což 22 studentů na jednu učitel. V dnešní době zvyšoval na 30 studentů na jednu učitel. Je dobré, aby děti chodit do školy a zápis do školy je vyšší než kdy jindy, ale na druhou stranu, školská zařízení jsou nedostatečné a málo počet školní budovy se nachází na hlavní problém, proto poměr roste.

Graf 8 Poměr žák a učitel v primárních školách

Zdroj: vlastní zpracování s použitím data z databázi Světové banky

Na grafu 9 je zobrazen vývoj míry zápis do terciární vzdělání mezi Mongolskými, Evropskou unií a průměrem země s nízkými středními příjmy. Mongolská míra je mnohem vyšší úrovní než ostatní země s nízkými středními příjmy. Je to způsobeno skutečností, že mzdová výše a sociální vztahy jsou velmi odlišné mezi vysokoškolskými absolventy a lidmi, kteří nejsou absolventi vysoké školy. Většina studentů všeobecného vzdělání studuje přímo na univerzitě po střední škole, což je z mongolské myšlenky je to něco „musí“ udělat. Ale stále je třeba věnovat pozornost pouze vydělávání peněz, nikoli tomu, co a jak se naučit, a budoucí životní cíl. Trendová profese je důlní inženýr, což je způsoben nejvyšší placenou práci. Kromě toho dnešní problém je, jak studenty nemá porozumění výběru profese, a není jisté, co dělat po ukončení studia. Podle Národního statistického úřadu v Mongolsku je i nezaměstnanost obecně 8,8%, ale míra nezaměstnanosti mládeže (ve věku 15-24 let) je 25% v roce 2017.

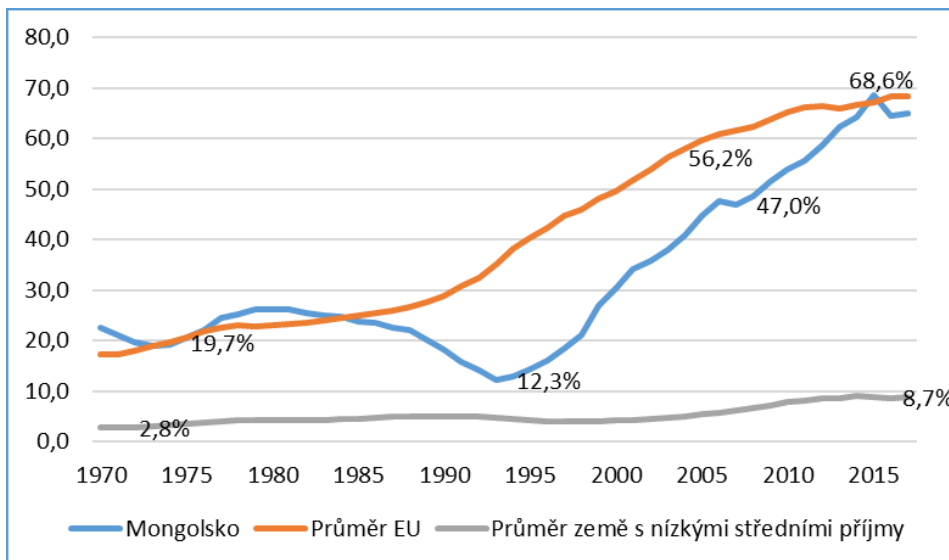
Během komunistického času pouze studenti, kteří mají nejlepší známky, měli možnost chodit na univerzitu. Naproti tomu v dnešní době, studenti jsou schopné studovat na vysoké škole, pokud mají možnosti platit vysoké školné. Proto od roku 1995 je přímý růstový graf, nicméně v posledních 3 letech Mongolsko dosahuje na stejnou míru jako Evropská unie, což je těsně 70%.

Politika vzdělávání v Mongolsku není jasná zároveň velký problém je v mongolském školství je program častých změn. V Japonsku se program každých 10 let obnovuje. Mongolsko mělo stejnou frekvenci, ale od roku 1990 se začalo měnit každé čtyři roky. Finsko, přední světový

poskytovatel vzdělávání, také aktualizuje svůj program každých 10 let. Američané a evropské země mají tendenci obnovit své programy každých pět let, ale připravují se na deset let, aby tuto změnu provedli. I když říkají, že se vzdělávací program mění, tyto země nepohybují se základní principy (Tomohiro, 2018).

Graf 9 Vývoj míry zápisu na školách terciární vzdělávání (% čisté)

Zdroj: vlastní zpracování s použitím data z databázi Světové banky

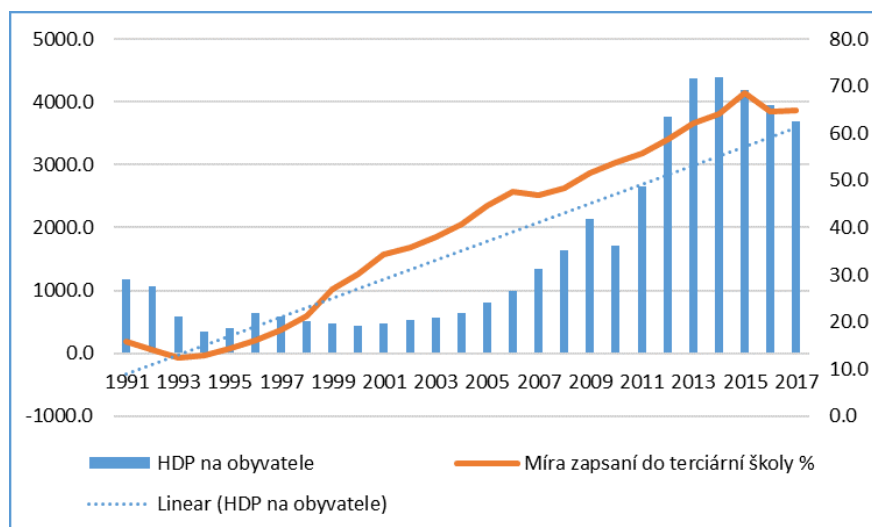
HDP na osobu je důležitým ukazatelem hospodářské výkonnosti a užitečnou jednotkou pro porovnávání průměrných životních standardů a hospodářského blahobytu mezi zeměmi. Nicméně, HDP na osobu není měřítkem osobního příjmu. V poslední době údaje společnosti Barro-Lee je široce využívány, což je v porovnání s průměrnými roky vzdělání a HDP na obyvatele na 146 zemí (Barro, Lee, 2015). V podstatě to ukazuje, jak když se jeden z nich zvyšuje a druhý následuje.

Přestože vytvořila jsem, na grafu 10 srovnání HDP na obyvatele a míru zapsání do terciární vzdělání v Mongolsku. Ekonomika však nezávisí pouze na vzdělání nebo na jediné věc. Na grafu není tam určitý přímý vztah, mohou být interpretovány jako jen v dlouhodobém horizontu pracovní síly, které jsou vzdělávány vysokou školou a stejnou úrovní institutu, je ovlivněn pozitivně HDP na obyvatele. Zároveň kvalifikovaná pracovní síla /skilled labor force/ dosáhla v Mongolsku v roce 2018 až na 81%. Vzdělávací úroveň a mzda mají přímý vztah, kvůli tomu, vzdělané lidský kapitál dostávají vyšší plat a pracuje produktivnější.

Graf 10 Srovnání HDP na obyvatele s mírou zapsaní do terciární vzdělávání

Vlevo: HDP na obyvatele PPP v dolaru

Napravo: Míra zapsaní do terciární vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování s použitím data z databázi UNESCO

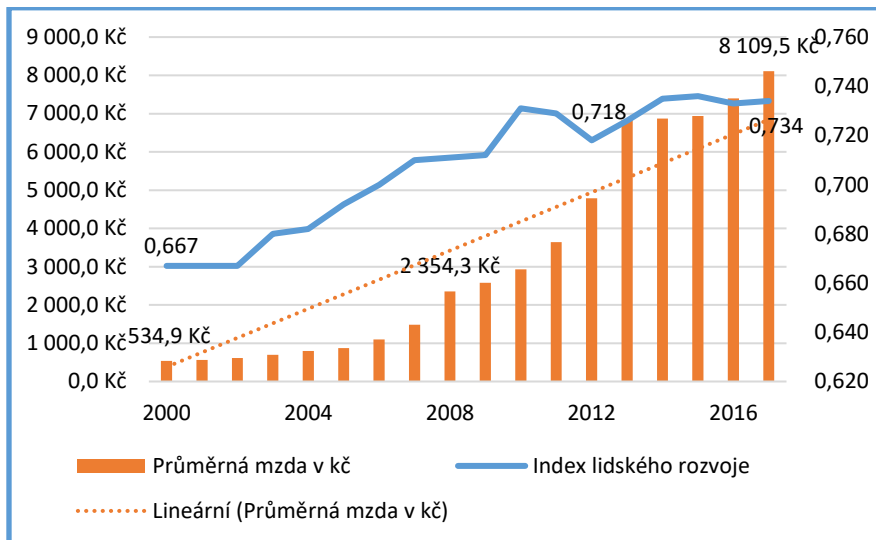
Na grafu 11 je porovnán průměrná mzda s indexem lidského rozvoje. HDI byl vytvořen, aby zdůraznil, že lidé a jejich schopnosti by měly být konečnými kritérii pro hodnocení rozvoje země, ne samý ekonomický růst. Index lidského rozvoje je souhrn měřítka průměrného úspěchu v klíčových dimenzích lidského rozvoje: dlouhý a zdravý život, znalostí a slušné životní úrovně, které jsou vyjádřené indexy očekávané délky života, vzdělání a hrubého národního příjmu. Jak je již zmíněn v teoretické částce, jeho komponenty jsou index očekávané délky života, index vzdělání a index hrubého národního příjmu.

Od roku 2000 do roku 2017 zvýšil průměrnou mzdu o 93,4% až na 8109,5kč⁶, a index lidského rozvoje vyrostl od 0,667 do 0,734. Tím pádem Mongolsko je v kategorii vysoké lidské rozvinuté země podle hodnotí indexu lidského rozvoje UNDP. Oba indikátory jsou rostoucí, navíc mají pozitivní vztah, důvodem mzda je jeden z hlavní součást index hrubého národního příjmu.

Graf 11 Srovnání průměrná mzda s indexem lidského rozvoje

⁶ 1 MNT (mongolský tugrik) = 0.008685 CZK (česká koruna) ve dne 13. 3. 2019

Zdroj: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/prevodnik-men/MNT-CZK/>

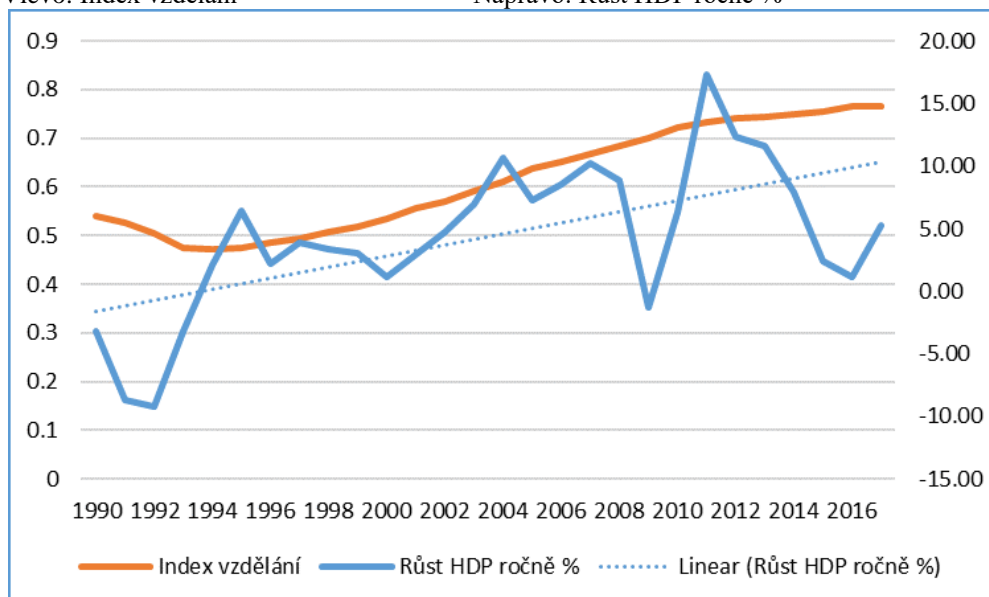
Zdroj: vlastní zpracování s použitím data z databázi UNDP

Na grafu 12 je srovnán index vzdělání a růst HDP ročně. Index vzdělání vychází z kombinace průměrné délky vzdělání dospělého a předpokládané délky vzdělání dětí. I když index vzdělání je mírně rostoucím postavou od roku 1992, růst HDP není stabilní, kvůli tomu, že mongolská ekonomie závisí na těžbu a jeho mezinárodní obchodní ceny. Kromě roku 1992, v roce 2009 a 2016 ta cena vypadla a zároveň se stalo světové finanční krizi. Ale trendová linie růstu HDP ukazuje mírně rostoucí tvar jako index vzdělání. Těmi, lze říct vzdělání ovlivňuje pozitivně ekonomice, přestože má vyšší vzdělané obyvatelstvo, ale její HDP na obyvatele je pod křivkou, což znamená, že návratnost její vzdělání z hlediska HDP na obyvatele je relativně nízká.

Graf 12 Srovnání růst HDP s indexem vzdělání

Vlevo: Index vzdělání

Napravo: Růst HDP ročně %

Zdroj: vlastní zpracování s použitím data z databázi UNDP

5. Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala vztahem vzdělání a ekonomického růstu. Na začátku teoretické části jsem vymezila pojem lidský kapitál, jenž je jedním z faktorů ovlivňující ekonomický růst. V další kapitole jsem se zabývala vymezením pojmu vzdělávání, jenž je důležitou složkou lidského kapitálu. Pak je popsán obecné systémy, měření vzdělání a jeho klasifikace.

V praktické části nejprve je stručně popsán o Mongolsku jejím ekonomice, mongolském vzdělávacím systému a jeho financování, podle vydání procentu ze státního rozpočtu a celkového HDP. V druhé jsem snažila zdůraznit jak vzdělání má důležitý vliv na ekonomiku, či jak lidský kapitál je významný pro rozvíjení dané země, speciálně rozvojová země jako Mongolsko. V této částce jsem používala metodu časových řad s trendovou funkcí, na údajích posledních 30 až 10 letech. Vybrané indikátory bylo průměrnou délkou vzdělávání, míru zapsání do primární i do terciární vzdělání, poměr žák a učitel v primární škole, HDP na obyvatele, průměrnou mzdu, index lidského rozvoje, roční růst HDP a index vzdělání.

Ekonomický růst je ovlivňován spoustou vnitřních a vnějších faktorů, mezi kterými je vzdělání jen jedním z mnoha. Proto nemohu tvrdit, že třeba se změna hrubý domácí produkt na osobu sto procentně projeví na průměrné doby studia nebo míry zapsání do školy. Přestože zjistila určitý kladně závislý vztah mezi průměrnou mzdou a indexem lidského rozvoje, potom mezi růsty ročního HDP a indexem vzdělání. Ovšem vyjádření úrovně vzdělání je dosti specifický problém, jehož řešení je nad rámec bakalářské práce.

6. Seznam použitých zdrojů

6.1 Tištěné zdroje:

BARRO, J. Robert a LEE J. Wha, 2015. *Education matters: Global Schooling Gains from the 19th to the 21th century*. Oxford University Press. 304 s. ISBN: 978-01-99379-23-1.

BECKER, S. Gary, 1965. *Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. 1.vyd., dotisk. The University of Chicago Press. 403 s. ISBN: 978-02-26041-22-3

BROŽOVÁ, D., 2012. *Kapitoly z ekonomie trhů práce*. Praha: Nakladatelství Oeconomica. 290 s. ISBN: 978-80-245-1880-0.

MERTL, Jan. a VYCHOVÁ, Helena. 2007. *Úloha vzdělání a zdraví v ekonomickém rozvoji : teoretická analýza a její aplikace v podmínkách ČR*. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. 171 s. ISBN: 978-80-86729-32-9.

TVRDÝ, Lubor a kol., 2007. *Trh práce a vzdělanost v regionálním kontextu*, Ostrava: Vysoká škola báňská. ISBN 80-200-0950-7

KUBÍK, Rudolf., 2013. *Kvalita lidského kapitálu a ekonomický růst. Acta Oeconomica Pragensia* . ISBN 80-246-0449-3

PALÁN, Zdeněk, 2002. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Nakladatel: Academia. 282 s. ISBN: 978-80-20009-50-7.

Mazouch, Petr a FISCHER, Jakub, 2011. *Lidský kapitál: Měření, Souvilosti, Prognozy*. 144 s. ISBN: 978-80-7400-380-6.

SCHWARZ, Michal, 2010. *Mongolsko*. Nakladatelství: Libri. 188 s. ISBN: 978-80-7277-462- 3

JEŽKOVÁ, Věra, 2010. *Školní vzdělávání ve Velké Británii*. Praha: Karolinum. 230 s. ISBN 978-80-24617-84-8

6.2 Elektronické zdroje:

The World Bank: *Human capital index and Components: Mongolia* [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/data/interactive/2018/10/18/human-capital-index-and-components-2018>

AAMODT, Per. O, 1990. *A new deal of Norwegian Higher Education*. European Journal of Education, 25(2), s. 171-185. [online]. [cit. 2019-3-1]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1503087>

ALMENDAREZ, Leroy, 2013. *Human Capital theory: Implications for Educational Development in Belize and the Caribbean*. A Journal of Caribbean Culture, 59(3-4), s. 21-33. [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00086495.2013.11672495>

Bong, K. D., 2009. *Human capital and its measurement*. Busan, Korea, OECD. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/site/progresskorea/44109779.pdf>

KADERÁBKOVÁ, Božena, a SOUKUP, Alexandr. 2017. *Teorie lidského kapitálu, jeho vliv na konkurenceschopnost*. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/59/136966/kaderabkova.pdf

GEMMA, Corrigan., 2017. *Lessons from Norway, the world's most inclusive economy*. World Economic Forum. [online]. [cit. 2018-8-19]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2017/04/lessons-from-norway-the-world-s-most-inclusive-economy/>

GRAY, Alex., 2017. *6 charts on education around the world*, World Economic Forum. [online]. [cit. 2018-8-18]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2017/09/countries-with-best-education-systems/>

BENHABIB, Jess a SPIEGEL, Mark. 1991. *Growth Accounting with Physical and Human Capital Accumulation*. C.V. Starr Center for Applied Economics, New York University, Working Papers. [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/4858266_Growth_Accounting_with_Physical_and_Human_Capital_Accumulation

Maluccio, J., 1998. *Endogeneity of schooling in the wage function: Evidence from the rural Philippines*. [online]. [cit. 2019-1-11]. Dostupné z:

www.ifpri.org/publication/endogeneity-schooling-wage-function

Tomohiro, F., 2018. *Education project by Japan International Cooperation Agency*

[Interview] . [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: <https://ikon.mn/opinion/1gne>

Journey Man. *Children under ground Contracampo* 2001. [Film]. [online]. [cit. 2018-8-15

]. Dostupné z: <https://documentaries.io/film/the-children-living-in-the-sewers-of-mongolias-cities-2001/>

National Statistical Office of Mongolia, 2017. *Mongolian statistical yearbook 2017*, [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z:

<http://1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=YEARBOOK.2017.last.pdf&ln=Mn>

National Statistical Office of Mongolia, 2017. *Výroční zprávy sektoru vzdělávání 2017*, [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z:

<http://1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=education-2017.pdf&ln=Mn>

National Statistical Office of Mongolia, 2017. *Sustainable Development Goals Indicator's Data Mongolia 2017*, [online]. [cit. 2019-1-1]. Dostupné z:

https://www.1212.mn/stat.aspx?LIST_ID=976_L27

OECD, 2001. *Education Policy Analysis*, OCED Publishing, Paris. [online]. [cit. 2019-2-12]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/epa-2001-en>.

OECD, 2001. *The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital*, [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/site/worldforum/33703702.pdf>

OECD, 2018. *Gender wage gap*. [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z:

<https://data.oecd.org/earnwage/gender-wage-gap.htm>

PICHANIČOVÁ, L., 2015. *EKONOMIKA VZDĚLÁVÁNÍ*, Praha: VŠCHT

<https://kuhv.vscht.cz/files/uzel/0017037/Kone%20C4%8Dn%C3%A1%20verze%20textu%20Ekonomika%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%20-%20final.pdf?redirected>

RICHARD, R. Nelson a EDMUND, S. Phelps., 1966. *Investment in Humans, Technological Diffusion and Economics Growth*. The American Economic Review . [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1821269>

UNDP, 2018. *HUMAN DEVELOPMENT INDICES AND INDICATORS: 2018 STATISTICAL UPDATE*, . [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf

UNESCO, 2011. *International Standard Classification of Education*. [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

UNICEF, 2014. *Analysis of the Situation of Children in Mongolia*. [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: https://www.unicef.org/mongolia/unicef_sitan_english_final.pdf

Федерации, М. о. и. н. Р., 2015. *Федеральный закон "Об образовании в Российской Федерации"*. [online]. [cit. 2018-8-15]. Dostupné z: <http://docs.cntd.ru/document/zakon-rf-ob-obrazovanii-v-rossijskoj-federacii>